

Tomasz Dowbor

Ciekawość poznawcza wśród polskich piętnastolatków

W analizie wykorzystano
dane z badania:

PISA

Polscy piętnastolatki osiągają relatywnie dobre wyniki w zakresie podstawowych umiejętności mierzonych w badaniu PISA. Jednocześnie wypadają słabiej, jeśli chodzi o kompetencje pozakognitywne. Między innymi znacznie **rzadziej niż ich rówieśnicy z innych krajów przejawiają wewnętrzną potrzebę uczenia się nowych rzeczy**, w szczególności **w kontekście szkolnym**. Ponadto wśród polskich uczniów **ciekawość i wewnętrzna motywacja do uczenia się są stosunkowo słabo powiązane z poziomem ich umiejętności**.

Co można zrobić, aby polscy uczniowie częściej chcieli, a nie tylko musieli się uczyć? I jakie korzyści może przynieść rozbudzanie ich ciekawości poznawczej?

Celem tego opracowania jest:

- przedstawienie, w jaki sposób w badaniu PISA rozumiana jest i mierzona ciekawość uczniów,
- prezentacja wyników polskich uczniów na tle rówieśników z innych krajów,
- pokazanie, jak ciekawość poznawcza wiąże się z osiągnięciami uczniów w zakresie podstawowych umiejętności,
- przedstawienie zróżnicowania wyników polskich uczniów ze względu na płeć, status społeczno-ekonomiczny i typ szkoły,
- odniesienie wyników badania PISA 2022 do wybranych założeń teorii autodeterminacji (*self-determination theory*).

Ciekawość w rozumieniu potocznym i dyskursie naukowym

W języku potocznym ciekawość to tyle co „dążność do poznania czegoś, chęć dowiadywania się czegoś, żywe interesowanie się czymś” (Dubisz, 2008).

W dyskursie naukowym bywa traktowana zarówno jako chwilowy stan (poczucie niedoboru pojawiające się w sytuacji uświadomienia sobie luki poznawczej, czyli różnicy między tym, co się wie, a tym, co chciałoby się wiedzieć; Loewenstein, 1994), jak i jako trwała dyspozycja jednostki. W tym drugim ujęciu ciekawość definiuje się jako **trwałą tendencję do poszukiwania nowych informacji, doświadczeń i zrozumienia** (Kashdan i Silvia, 2009).

Ciekawość uważana jest za kluczową siłę napędową rozwoju człowieka od jego najmłodszych lat. Jest przedmiotem rozlicznych badań i dyskusji dotyczących metodyki pracy z uczniami i funkcjonowania systemów edukacji (Fazlagić, 2019). Nic więc dziwnego, że ciekawość znalazła się wśród zagadnień ujętych w badaniu [PISA \(Programme for International Student Assessment\)](#) – największego badania edukacyjnego na świecie, prowadzonego wśród uczniów piętnastoletnich z ponad 90 krajów i regionów na całym świecie.

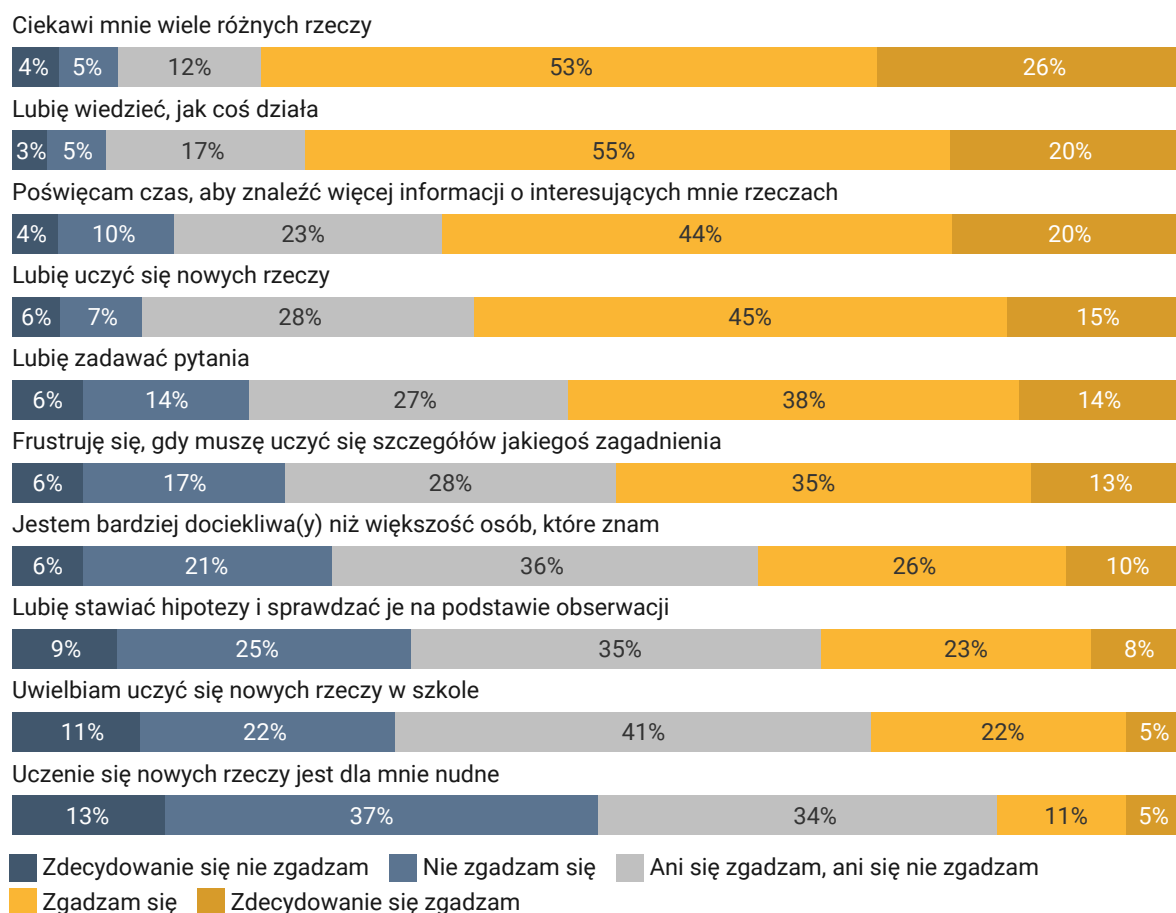
Pomiar ciekawości w badaniu PISA 2022

Głównym celem badania PISA jest pomiar umiejętności¹ uznawanych za kluczowe z perspektywy funkcjonowania młodych ludzi w dorosłym życiu: rozumienia czytanego tekstu, rozumowania w naukach przyrodniczych i umiejętności matematycznych. Ponadto badanie służy także identyfikowaniu czynników wpływających na poziom tych umiejętności. Oprócz kwestii związanych ze środowiskiem domowym i szkolnym czy na przykład z postawami wobec technologii, obszarem brany pod uwagę w tym kontekście są kompetencje społeczno-emocjonalne. Ciekawość w badaniu PISA jest uznana za jedną z tych kompetencji (m.in. obok wytrwałości czy empatii).

W badaniu PISA 2022 ciekawość (*curiosity*) to konstrukt teoretyczny zdefiniowany jako „zainteresowanie ideami, zamiłowanie do nauki, dążenie do zrozumienia i eksploracji intelektualnej oraz dociekliwość” (OECD, 2023). Do jego pomiaru użyto 10 stwierdzeń uwzględnionych w ankiecie ucznia, do których odnosili się badani piętnastolatkowie. Na podstawie tego, jak odpowiadali uczniowie, powstała syntetyczna miara natężenia konstrukt: skala ciekawości. Poszczególne stwierdzenia i odpowiedzi uczniów przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1. Ciekawość wśród polskich uczniów

Rozkłady procentowe odpowiedzi dla poszczególnych stwierdzeń mierzących ciekawość w badaniu PISA 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

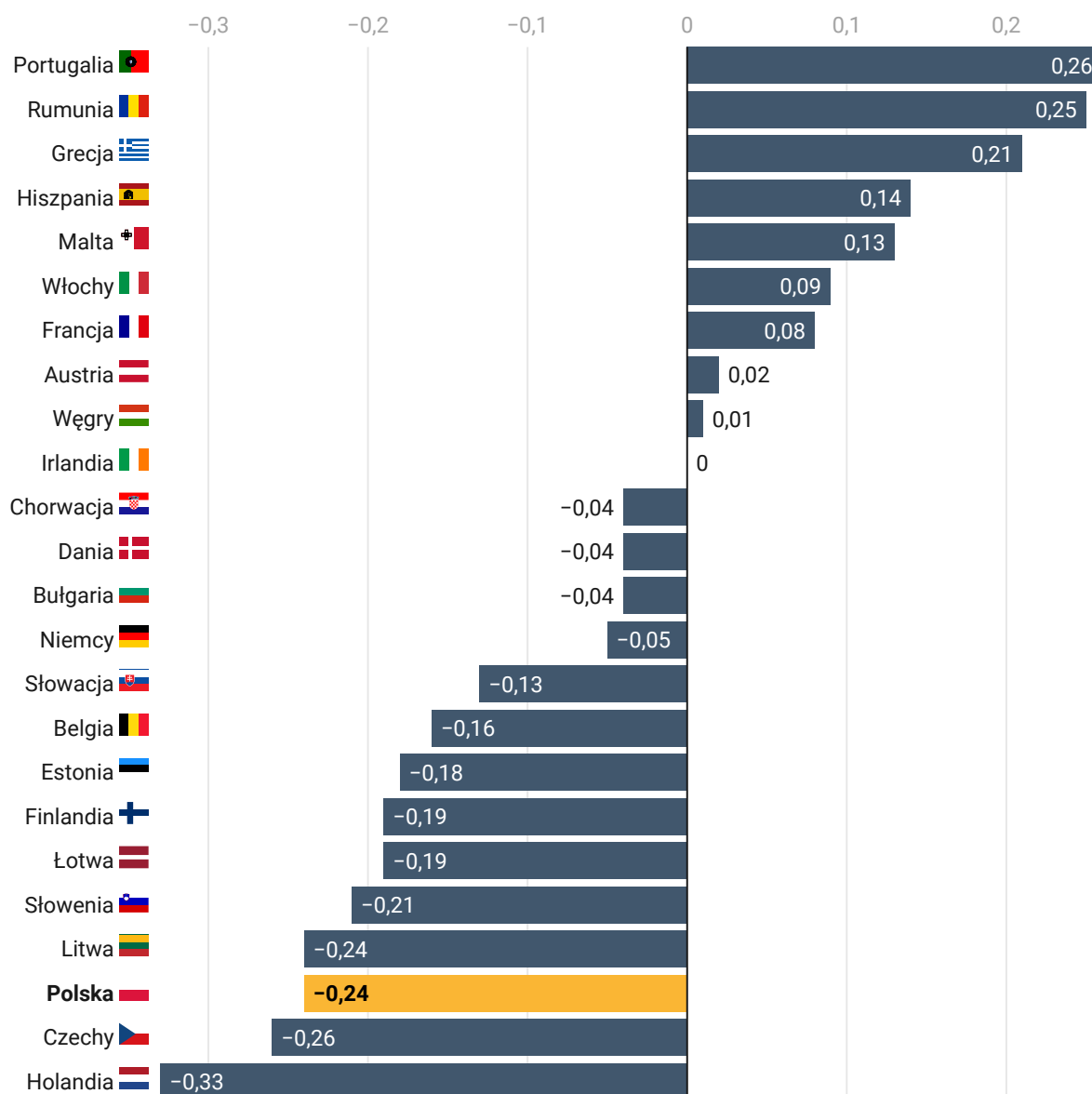
¹ Wyniki można znaleźć w [raporcie z badania PISA 2022](#) (Kaźmierczak i Bulkowski, 2024).

Skala ciekawości, podobnie jak skale innych kompetencji społeczno-emocjonalnych w badaniu PISA, skonstruowana jest w taki sposób, by średnia dla ogółu krajów objętych badaniem wynosiła 0, a odchylenie standardowe 1. Warto wspomnieć, że część stwierdzeń ma charakter odwrócony, tzn. niezgadanie się z danym stwierdzeniem świadczy o posiadaniu mierzonej cechy. Służy to m.in. wychwyceniu respondentów zaznaczających w każdym pytaniu bezrefleksyjnie tę samą, skrajną odpowiedź i wyłączeniu ich odpowiedzi z analiz.

Z badania PISA 2022 wynika, że średni poziom ciekawości polskich piętnastolatków jest istotnie niższy od tego, jaki odnotowujemy średnio w krajach Unii Europejskiej i ogółem wśród wszystkich krajów objętych badaniem.

Wykres 2. Ciekawość wśród piętnastolatków – porównanie wyników w krajach Unii Europejskiej

Zestawienie średnich dla skali ciekawości w krajach Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

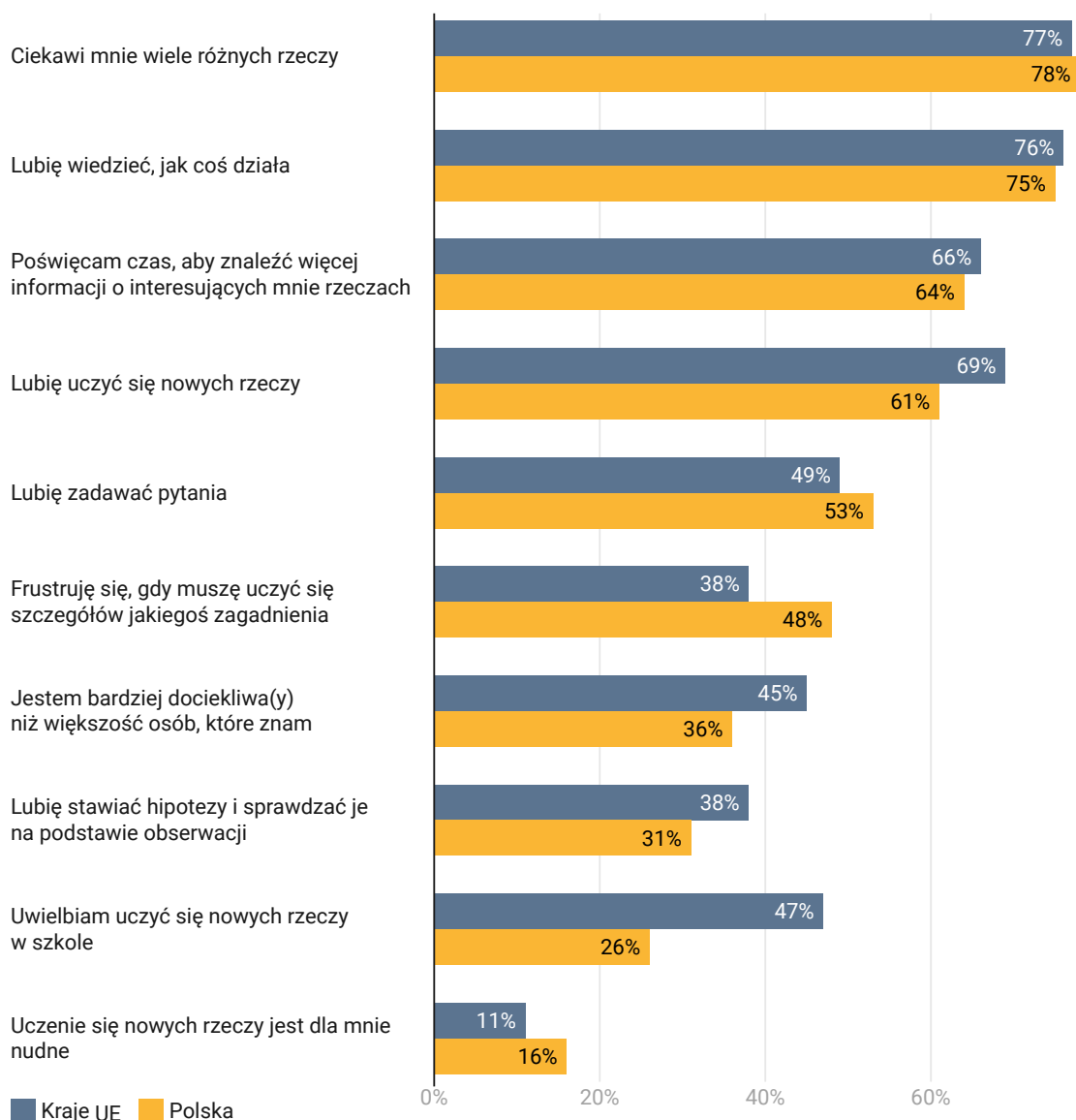
Polska ze średnim wynikiem $-0,2$ traci $0,5$ punktu na skali do krajów, które znalazły się na czele rankingu (zob. Bulkowski, 2024). Tak duża różnica zdaje się świadczyć o tym, że problem z deklarowaną ciekawością jest czymś więcej niż tylko artefaktem badawczym.

Ciekawość w PISA 2022 – co wyróżnia polskich uczniów?

Sama różnica w wartości wskaźnika dla Polski – dobra m.in. jako syntetyczna miara zróżnicowania między krajami – nie wyczerpuje jednak w pełni złożoności tematu. Warto spojrzeć także na wyniki dla poszczególnych stwierdzeń, na podstawie których powstał wskaźnik ciekawości, i zidentyfikować te spośród nich, które w szczególności pokazują deficyty polskich uczniów.

Wykres 3. Ciekawość polskich piętnastolatków na tle międzynarodowym – porównanie szczegółowe

Rozkłady procentowe zsumowanych odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „zgadzam się” dla poszczególnych stwierdzeń mierzących ciekawość w badaniu PISA 2022: Polska na tle średniej dla krajów Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Jak widać, różnice między polskimi uczniami a ich rówieśnikami w zakresie ciekawości najsilniej uwidaczniają się tam, gdzie mamy do czynienia z kontekstem szkolnym („Uwielbiam się uczyć nowych rzeczy w szkole”).

Różnice dotyczą też zdobywania wiedzy poprzez formułowanie i weryfikację hipotez („Lubię stawiać hipotezy i sprawdzać je na podstawie obserwacji”) czy – ogólniej – uczenia się jako takiego („Lubię uczyć się nowych rzeczy”). Potwierdza się to również w odniesieniu do stwierdzeń mierzących konstrukt odwrotnie („Uczenie się nowych rzeczy jest dla mnie nudne”, „Frustruję się, gdy muszę uczyć się szczegółów jakiegoś zagadnienia”).

Co ciekawe, różnica jest znacznie mniejsza w przypadku stwierdzenia „Lubię wiedzieć, jak coś działa”, a w przypadku stwierdzeń „Lubię zadawać pytania” i „Ciekawi mnie wiele różnych rzeczy” odsetki odpowiedzi „Zgadzam się” i „Zdecydowanie się zgadzam” odnotowane wśród polskich uczniów przewyższają analogiczne odsetki odnotowywane średnio w krajach UE.

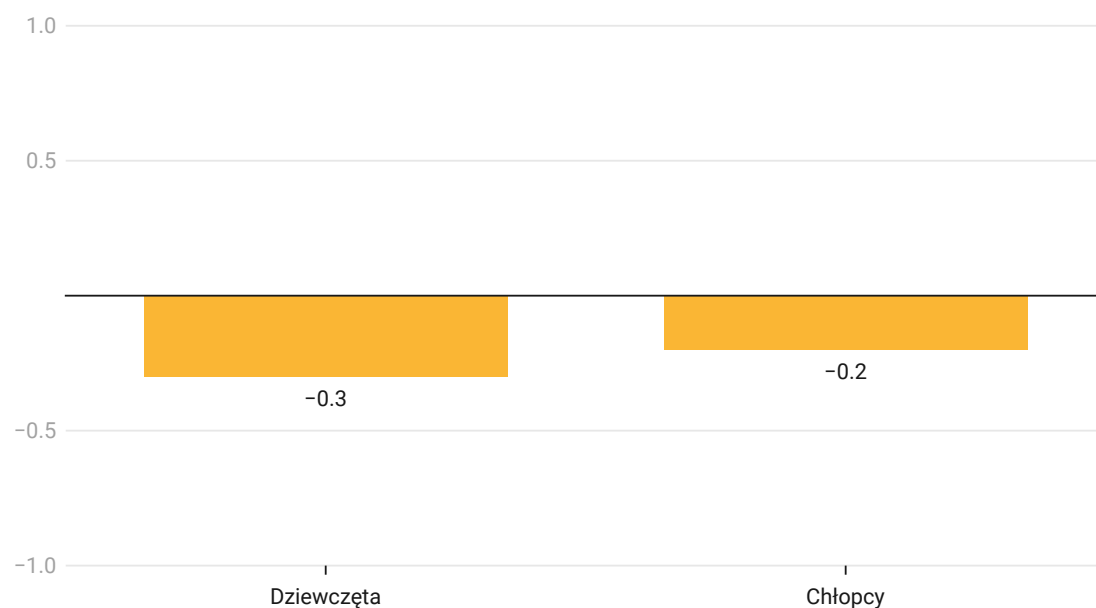
Na podstawie tej obserwacji można by zapytać, czy polscy uczniowie są mniej ciekawi świata w rozumieniu potocznym, czy też raczej w mniejszym stopniu ta ciekawość przekłada się u nich na potrzebę ukierunkowanego dążenia do zdobywania wiedzy, w szczególności w kontekście instytucjonalnym, a więc przede wszystkim w szkole.

Zróznicowanie poziomu ciekawości polskich uczniów

Ogólny obraz dotyczący ciekawości polskich uczniów warto rozbudować także o porównania dla różnych grup badanych. Gdy na wyniki spojrzemy przez pryzmat płci, zobaczymy, że wyniki chłopców i dziewcząt są do siebie zbliżone (różnica jest nieistotna statystycznie).

Wykres 4. Ciekawość wśród polskich piętnastolatków – różnice według płci

Zestawienie średnich dla skali ciekawości

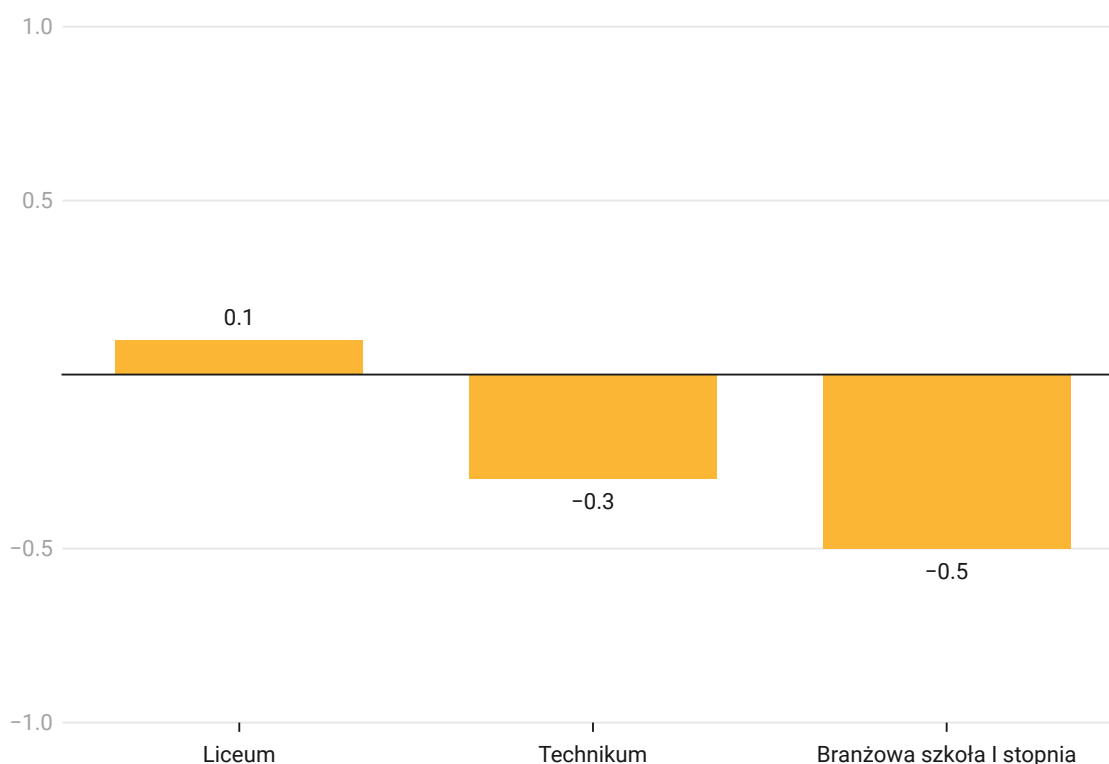

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Wyniki pomiaru ciekawości różnią się natomiast ze względu na typ szkoły, do której w chwili badania uczęszczali piętnastolatkowie: różnica między licealistami a uczniami szkół branżowych wynosi 0,6 punktu na skali i jest istotna statystycznie (podobnie jak istotne statystycznie są różnice zaobserwowane między uczniami liceów i techników oraz techników i szkół branżowych).

Wykres 5. Ciekawość wśród polskich piętnastolatków – różnice według typu szkoły

Zestawienie średnich dla skali ciekawości

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Warto także spojrzeć na zróżnicowanie poziomu ciekawości uczniów w zależności od ich statusu społeczno-ekonomicznego. Analizy tej dokonano w oparciu o ciągłą zmienną określającą status rodziny ucznia (uwzględniającą m.in. wykształcenie, zawód rodziców/opiekunów ucznia oraz wyposażenie gospodarstwa domowego). Opierając się na wartościach tej zmiennej, próbę polskich uczniów podzielono na cztery równoliczne grupy (ćwiartki):

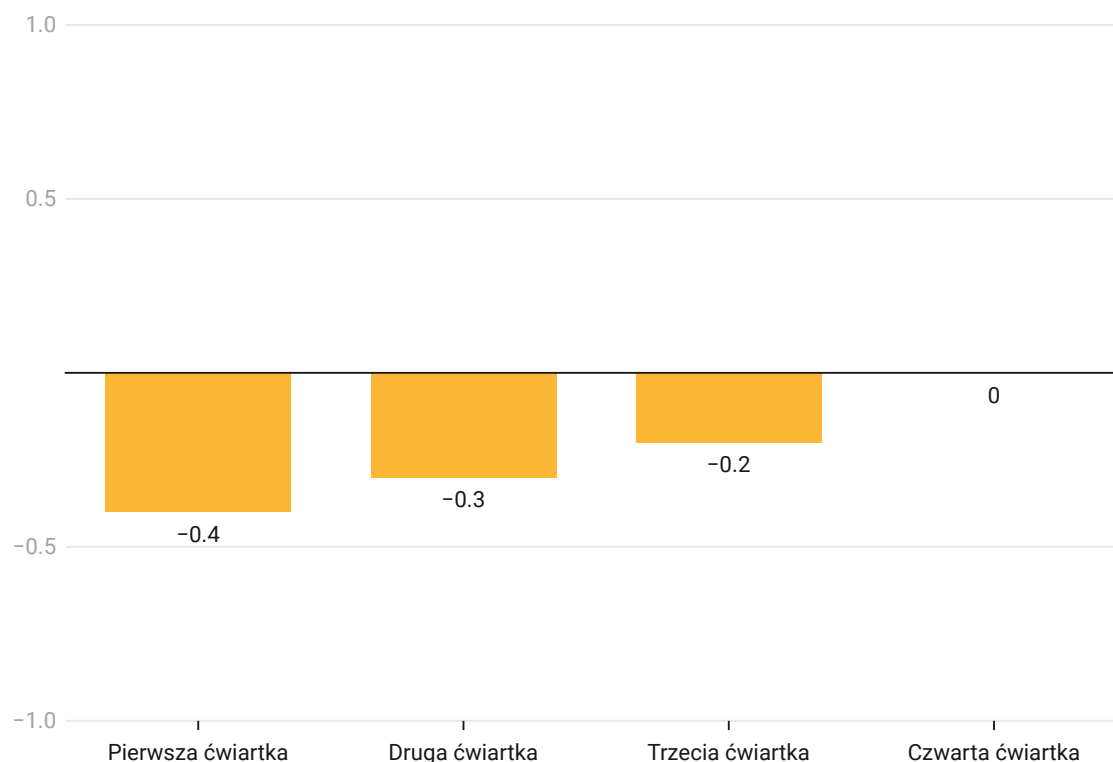
- pierwsza ćwiartka (najniższy status społeczno-ekonomiczny): poniżej 1. kwartyła²,
- druga ćwiartka: pomiędzy 1. a 2. kwartyłem,
- trzecia ćwiartka: pomiędzy 2. a 3. kwartyłem,
- czwarta ćwiartka (najwyższy status społeczno-ekonomiczny): powyżej 3. kwartyła.

² Kwartył to wartość, która dzieli uporządkowany zbiór danych na cztery równe części.

Następnie dla tak wyznaczonych grup dokonano porównania średniego wyniku na skali ciekawości. Wyniki przedstawiono na wykresie 6.

Wykres 6. Ciekawość wśród polskich piętnastolatków – różnice według statusu społeczno-ekonomicznego

Zestawienie średnich dla skali ciekawości

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Jak widać, średnia dla skali ciekawości uczniów z rodzin o najniższym statusie społeczno-ekonomicznym jest najniższa i w każdej kolejnej grupie rośnie. Różnice pomiędzy uczniami z rodzin o najniższym statusie a tymi z rodzin o statusie najwyższym sięgają 0,4 punktu i są statystycznie istotne.

Czy w polskiej szkole ciekawość ma mniejsze znaczenie?

W kontekście roli ciekawości poznawczej wśród uczniów, oprócz zróżnicowania jej poziomu w poszczególnych grupach, warto przyjrzeć się związkowi ciekawości z innymi wymiarami uwzględnionymi w badaniu PISA 2022. Analizy przeprowadzane w tym zakresie wskazują, że nie w każdym kraju ciekawość w równym stopniu przekłada się na osiągnięcia uczniów (zob. Bulkowski, 2024; OECD, 2024). Przykładowo, analizy regresji pokazują, że wśród polskich piętnastolatków wzrost wyniku w zakresie umiejętności matematycznych wiążący się ze wzrostem poziomu wartości skali ciekawości jest mniejszy niż średnio w krajach OECD³.

³ Co ciekawe, takiej tendencji nie widać w odniesieniu do drugiej najważniejszej (spośród uwzględnionych w badaniu) kompetencji emocjonalnej, czyli wytrwałości.

Innymi słowy, poziom umiejętności (tu akurat: matematycznych) polskich uczniów w mniejszym stopniu powiązany jest z ich ciekawością, niż ma to miejsce w innych krajach.

Warto także poddać analizie odpowiedzi uczniów na jedno ze stwierdzeń odnoszących się wprost do wewnętrznej motywacji do uczenia się: „Uwielbiam uczyć się nowych rzeczy w szkole”. Średnio w krajach uczestniczących w badaniu PISA 2022 deklaracje uczniów dotyczące tego stwierdzenia (odsetek uczniów zgadzających się lub zdecydowanie zgadzających się ze stwierdzeniem) różnią się w zależności od poziomu ich umiejętności matematycznych. Uczniowie poniżej 2. poziomu umiejętności PISA w porównaniu z uczniami powyżej poziomu 2. uzyskiwali istotnie niższe wyniki. Okazuje się, że dla Polski różnice te są jednymi z mniejszych i balansują na granicy istotności statystycznej (zob. OECD, 2024).

Innymi słowy, w Polsce wśród uczniów uzyskujących niskie wyniki wewnętrzna motywacja do uczenia się nowych rzeczy jest deklarowana równie rzadko jak wśród uczniów o najlepszych wynikach. Należy jednak zastrzec, że wynik ten może być pochodną wyboru konkretnego stwierdzenia z całego zestawu lub takiego, a nie innego wyboru wartości granicznych poziomu umiejętności jako kryterium zaklasyfikowania uczniów jako osiągających niskie i wysokie wyniki.

Siła związku (wyrażonego współczynnikiem r -Pearsona⁴) między wynikami w zakresie trzech podstawowych umiejętności mierzonych w badaniu PISA uzyskiwanych przez polskich uczniów (umiejętności matematyczne, rozumienie tekstu czytanego, rozumowanie w naukach przyrodniczych) a poziomem ciekawości różni się w zależności od płci. Związek między poziomem ciekawości a poziomem umiejętności jest u dziewcząt słabszy niż u chłopców. Oznacza to, że wśród chłopców obserwujemy nieco większe (w porównaniu z dziewczętami) różnice poziomu umiejętności między osobami o wyższym poziomie ciekawości a tymi, których poziom ciekawości jest niski.

Tabela 1. Ciekawość a poziom umiejętności polskich uczniów – różnice według płci

Współczynnik korelacji r -Pearsona między ciekawością a umiejętnościami mierzonymi w badaniu PISA 2022

	Umiejętności matematyczne	Rozumienie tekstu czytanego	Rozumowanie w naukach przyrodniczych
Dziewczęta	0,16	0,18	0,18
Chłopcy	0,22	0,24	0,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

⁴ Współczynnik korelacji liniowej Pearsona (r -Pearsona) – współczynnik określający poziom zależności liniowej między zmiennymi; przyjmuje wartości od -1 do 1. Wartość $r = 0$ oznacza, że między zmiennymi nie występuje zależność liniowa. Interpretacja współczynnika korelacji jako wystarczająco silnej do stwierdzenia zależności między zmiennymi jest przedmiotem wielu metodologicznych dyskusji. W tym opracowaniu przyjmuje się, że o występowaniu związku między zmiennymi orzeka się, gdy współczynnik korelacji wynosi co najmniej $\pm 0,1$.

Statystyczny związek między poziomem ciekawości poznawczej a wynikami kognitywnymi różni się również nieco w zależności od statusu społecznego. Wśród uczniów z rodzin o najniższym statusie związek ciekawości z poziomem umiejętności jest niższy niż w przypadku uczniów z rodzin o najwyższym statusie. Należy zaznaczyć, że nie są to duże różnice, a wyciąganie wniosków o ich podłożu wymagałoby przeprowadzenia dalszych, bardziej pogłębionych analiz.

Tabela 2. Ciekawość a poziom umiejętności polskich uczniów – różnice według statusu społeczno-ekonomicznego

Współczynnik korelacji r -Pearsona między ciekawością a umiejętnościami mierzonymi w badaniu PISA

	Umiejętności matematyczne	Rozumienie tekstu czytanego	Rozumowanie w naukach przyrodniczych
Pierwsza ćwiartka	0,12	0,15	0,14
Druga ćwiartka	0,16	0,17	0,19
Trzecia ćwiartka	0,15	0,17	0,19
Czwarta ćwiartka	0,17	0,17	0,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD PISA 2022.

Ciekawość poznawcza w świetle teorii autodeterminacji

Autorzy raportu OECD *Learning strategies and attitudes* interpretują konstrukt ciekawości w kategoriach motywacji wewnętrznej (*intrinsic motivation*). W kontekście tej interpretacji warto przywołać jedną z lepiej ugruntowanych teorii dotyczących motywacji wewnętrznej – teorię autodeterminacji autorstwa E. Deciego i R. Ryana. Zgodnie z podstawowym założeniem tej teorii, motywacja wewnętrzna (*intrinsic motivation*), czyli motywacja nakierowana na satysfakcję płynącą z samego działania, a nie obliczona na zewnętrzną nagrodę, prowadzi do trwałego zaangażowania, wzrostu kreatywności, wydajności i wyższej satysfakcji życiowej. W myśl tej koncepcji głównymi warunkami pojawienia się wewnętrznej motywacji są: autonomia, poczucie własnej skuteczności i powiązania z innymi osobami (Ryan i Deci, 2000).

Teoria autodeterminacji a wyniki badania PISA 2022

Nie wszystkie wymiary brane pod uwagę przez twórców teorii autodeterminacji uwzględnione są w badaniu PISA. Należy też pamiętać, że konstrukty teoretyczne badania PISA zdefiniowane zostały w specyficzny sposób, a ich pomiar służy zupełnie innym celom. Analiza danych PISA nie może więc służyć weryfikacji tez autorów, natomiast przytoczone powyżej tezy można potraktować jako inspirację do przeprowadzenia własnych analiz i sprawdzenia, czy w PISA występują podobne zależności do tych opisywanych w teorii autodeterminacji.

Z uwagi na charakter opracowania ograniczono się w nim do analizy korelacyjnej. Dlatego też w dalszej jego części mowa jest o występowaniu związku między zmiennymi, ale nie o kierunku

tego związku (korelacja nie oznacza związku przyczynowego). Sprawdzono, czy występuje korelacja pomiędzy ciekawością uczniów a zmiennymi odpowiadającymi temu, co autorzy przywoływanej koncepcji uznali za warunek pojawienia się motywacji wewnętrznej (autonomia, poczucie własnej skuteczności, powiązanie z innymi). Ponadto sprawdzono, czy występuje korelacja ciekawości ze zmiennymi, w obrębie których (według założeń teorii autodeterminacji) powinno dać się zaobserwować efekty działania motywacji wewnętrznej (trwale zaangażowanie, wzrost kreatywności, wyższa satysfakcja życiowa).

Ciekawość a poczucie przynależności

Na podstawie przytoczonych tez autorów teorii autodeterminacji należy się spodziewać występowania korelacji pomiędzy ciekawością uczniów a zmiennymi odnoszącymi się do relacji czy też bycia częścią społeczności (jako że jest to jeden z warunków pojawienia się motywacji wewnętrznej). W badaniu PISA 2022 wskaźnikiem, który odpowiada temu w największym stopniu, jest skala poczucie przynależności (*sense of belonging*). Korelacja między poczuciem przynależności i ciekawością na gruncie badania PISA 2022 występuje, natomiast jest to korelacja bardzo słaba (r -Pearsona oscyluje wokół 0,14).

Ciekawość a pewność siebie

Wśród warunków pojawienia się wewnętrznej motywacji Deci i Ryan wymieniają także autonomię oraz poczucie własnej skuteczności. Wprawdzie w badaniu PISA nie ma zmiennych, które dobrze odpowiadałyby tym wymiarom, jednak konstruktem mierzonym w PISA 2022, który zawiera w sobie pewne elementy autonomii i poczucia własnej skuteczności, jest pewność siebie. Wśród polskich uczniów współczynnik korelacji r -Pearsona ciekawości i pewności siebie wynosi 0,21. Możemy więc powiedzieć, że istnieje – wprawdzie słaby – związek statystyczny pomiędzy tymi zmiennymi, a co za tym idzie – omawiane zmienne zachowują się w sposób zgodny z przewidywaniami wynikającymi z teorii autodeterminacji.

Ciekawość a wytrwałość

Jak wspomniano, w teorii autodeterminacji wewnętrzna motywacja przekłada się na długoterminowe zaangażowanie. W PISA 2022 nie badano wprost długoterminowego zaangażowania, natomiast wśród kompetencji społeczno-emocjonalnych ujętych w kwestionariuszu ucznia badania PISA 2022 znalazła się wytrwałość (*perseverance*). Okazuje się, że – zgodnie z tym, czego moglibyśmy się spodziewać w świetle teorii – jest ona dodatnio skorelowana z ciekawością: wartość r -Pearsona dla tych dwóch zmiennych wynosi 0,3. Ponadto spośród wszystkich branych pod uwagę kompetencji społeczno-emocjonalnych ciekawość obok wytrwałości jest statystycznie najsilniej związana z poziomem umiejętności mierzonych w badaniu PISA 2022 (Bulkowski, 2024).

Ciekawość a satysfakcja z życia

Na gruncie teorii autodeterminacji należy zakładać, że ciekawość poznawcza koreluje dodatnio z satysfakcją z życia. W kwestionariuszu ucznia PISA 2022 uczniowie na skali od 0 do 10 proszeni byli o odpowiedź na pytanie o ogólną satysfakcję życiową („Ogólnie rzecz biorąc, w jakim stopniu jesteś obecnie zadowolona/zadowolony ze swojego życia?”).

Średnia odpowiedzi udzielanych przez polskich uczniów w tym pytaniu – podobnie jak w przypadku średniej na skali ciekawości – jest wyraźnie niższa od średniej dla krajów UE. Nie oznacza to jeszcze wcale, że te dwie zmienne są ze sobą związane (a więc – że istnieje statystyczny związek między odpowiedziami na pytania dotyczące ciekawości poznawczej a satysfakcją życiową). Współczynnik korelacji wynosi poniżej 0,1, zatem trudno na tej podstawie mówić o występowaniu związku tych dwóch zmiennych.

Ciekawość a kreatywność

Innym aspektem podnoszonym przez Deciego i Ryana jest powiązanie wewnętrznej motywacji z kreatywnością. W badaniu PISA 2022 znalazły się m.in. 2 zestawy pytań dotyczących myślenia kreatywnego. Na ich podstawie wyliczono 2 wskaźniki: samoocenę kreatywności (*creative self-efficacy*) oraz kreatywność i otwartość intelektualną (*creativity and openness to intellect*). Oba są wyraźnie dodatnio skorelowane z ciekawością, w szczególności drugi z nich (r -Pearsona = 0,38).

Wnioski końcowe

Z przywołanych danych wyłania się następujący obraz:

- Deklaracje polskich nastolatków wskazują na niższy poziom ciekawości niż ten odnotowywany wśród uczniów z innych krajów biorących udział w badaniu.
- Największa różnica między polskimi uczniami a ich rówieśnikami z krajów UE występuje w przypadku stwierdzenia: „Uwielbiam uczyć się nowych rzeczy w szkole”.
- Pogłębiona analiza pokazuje, że niższy wynik w zakresie ciekawości polskich uczniów może wynikać nie tyle z braku potrzeby dowiadывania się nowych rzeczy czy rozumienia rzeczywistości, ile z niechęci do nauki szkolnej lub szkoły jako takiej.
- Większą ciekawością odznaczają się uczniowie liceów i pochodzący z rodzin o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym.
- Ciekawość poznawcza ma związek z poziomem umiejętności mierzonych w badaniu PISA, natomiast u polskich piętnastolatków (w porównaniu z piętnastolatkami z innych krajów) związek ten jest słabszy.
- Ciekawość w badaniu PISA 2022 jest dodatnio (słabo) skorelowana z poczuciem przynależności oraz (nieco silniej) z pewnością siebie.

- Na gruncie danych PISA 2022 nie zaobserwowano statystycznego bezpośredniego związku między ciekawością a satysfakcją życiową polskich nastolatków, natomiast można stwierdzić występowanie takiej zależności w odniesieniu do wytrwałości i samooceny własnej kreatywności.

Chociaż polscy piętnastolatki odznaczają się wysokim poziomem umiejętności mierzonych w badaniu PISA, poziom ich wewnętrznej motywacji do uczenia się, w szczególności uczenia się w szkole, jest niższy niż w przypadku ich rówieśników z innych krajów. Wydaje się, że istnieją w polskim systemie edukacji spore rezerwy wynikające z niewykorzystania w pełni ciekawości i satysfakcji z uczenia się jako czynnika stymulującego rozwój uczniów. Jak zadbać o to, by uczniowie w Polsce częściej wykazywali się wewnętrzną motywacją do nauki?

Założenia teorii autodeterminacji skłaniałaby do wniosku, że aby rozbudzić w polskich uczniach ciekawość, należy dbać o warunki niezbędne do jej pojawienia się, czyli o autonomię uczniów, ich poczucie skuteczności i poczucie przynależności do społeczności szkolnej. W świetle danych PISA 2022 te rekomendacje nie byłyby aż tak jednoznaczne, chociaż część zależności, o których pisali Deci i Ryan, znajduje tu potwierdzenie.

Tomasz Dowbor – z wykształcenia socjolog i lingwista; praktyk badań edukacyjnych, społecznych i rynkowych, a także praktyk innowacyjnej edukacji; członek krajowego zespołu PISA; od 2016 roku należy do Polskiego Towarzystwa Badania Rynku i Opinii.

Bibliografia

- Bulkowski, K. (2024). Kompetencje społeczno-emocjonalne piętnastolatków. W: J. Kaźmierczak, K. Bulkowski (red.), *Polscy piętnastolatkowie w perspektywie międzynarodowej. Wyniki badania PISA 2022*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Dubisz, S. (red.). (2008). *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Fazlagić, J. (red.) (2019). *Kreatywność w systemie edukacji*. Seria Naukowa, t. 8. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
- Kashdan, T., Silvia, P. (2009). Curiosity and Interest: The Benefits of Thriving on Novelty and Challenge. W: S. J. Lopez, C. R. Snyder (red.), *The Oxford Handbook of Positive Psychology*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195187243.013.0034>
- Loewenstein, G. (1994). The psychology of curiosity: Review and reinterpretation. *Psychological Bulletin*, 116(1), 75–98. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.1.75>
- Kaźmierczak, J., Bulkowski, K. (red.). (2024). *Polscy piętnastolatkowie w perspektywie międzynarodowej. Wyniki badania PISA 2022*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- OECD (2023). *PISA 2022 Assessment and Analytical Framework*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/dfe0bf9c-en>
- OECD (2024). *PISA 2022 Results (Volume V): Learning Strategies and Attitudes for Life*. PISA. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/c2e44201-en>
- Piekarczyk, D. (2024). Ciekawość – pierwszy stopień do piekła czy rozwoju człowieka? O obrazie ciekawości w polszczyźnie. *Prace Językoznawcze*, 26(1), 103–117. <https://doi.org/10.31648/pj.9894>
- Ryan, R., Deci, E. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development and Well-Being. *The American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>

Autor: Tomasz Dowbor

Redakcja językowa i korekta: Marta Zuchowicz

Projekt okładki i skład: Marcin Kot

Ilustracja na okładce: Marcin Kot

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

INSTYTUT BADAŃ
EDUKACYJNYCH
Państwowy Instytut Badawczy

https://x.com/ibe_edu

<https://www.facebook.com/IBEPiB/>

www.linkedin.com/company/ibe_edu

Warszawa 2026

DOI: 10.24131/a20260113

Publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0.

Wzór cytowania:

Dowbor, T. (2026). *Ciekawość poznawcza wśród polskich piętnastolatków*.
Instytut Badań Edukacyjnych – Państwowy Instytut Badawczy.

Opracowanie przygotowano w ramach projektu „Przygotowanie i realizacja międzynarodowych badań edukacyjnych w obszarze kompetencji kluczowych” (FERS.01.04-IP.05-0016/23) współfinansowanego z programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021–2027 (FERS).